

ez szinte biztos: / a titkos sírját ássuk a rabtársakkal, / vagy egy lágert tüntetünk el éppen: / most ültetjük föl a nyírfaedőt. Vagy / esetleg minden határozott cél nélkül / titkolunk valamit egész életünkben? Ez sem / kizárt, csak ahhoz nem fér semmi kétség, / hogy valamit temetünk. // És tiszta sor, hogy le fognak nyilazni minket, / tarkón fognak löni, / vagy végzünk magunkkal mi magunk, / mihelyt eltemettük a királyt, / elültettük az erdőt, / vagy eltitkoltuk a titkot — / mert senki nem akar tanút” — olvassuk a *Különleges osztag álma* című versben. Hasonló módon jelenti be valami lezárultát (tényleg egy korszak végét?) az *Egy emlék*: „Kétszer kettő az négy, mondtam, de kiröhögtek. / AZ ÚJKOR VÉGE táblát ásták be a földbe”, amely az *Élőbeszéd* kötet sokat idézett versére, a *Kétszerkettőre* utal vissza: „Kétszer kettő az négy. / Ha sosem mondd el — elfelejtik. / Ha túl sokszor mondd — nem hiszik el.” Bagi írta erről, hogy „Kemény megpróbálja épp elégszer elmondani”, de „nem mondja el túl sokszor? Elhisszük-e még? Nem válik-e banálissá?”⁷ A *Nilus*-beli vers tanúsága szerint a kudarc oka nem a hit kérdése, úgy tűnik, a kétszerkettő rendje, racionalitása az elhallgatástól vagy a kiüresítő mantrázástól függetlenül vált röhejessé. (Hogy egy kissé távoli párhuzamot vonjak, egyszersmind visszacsatoljak írásom elejére: Kemény Petri-verse sem arról szól, hogy „a Petri-költészet süllyed”, hanem arról, hogy bármennyire is fontos, számára voltaképpen nem — vagy csak ilyen ellentmondásosan? — folytatható.)

A lényeg tehát az, hogy új kötetében Kemény némiképp kihátrál korábban jellemző mitologizáló beszédmódjából—világtelemtéséből, mivel — ha nem tévedek — arra a belátásra jut, hogy ez a korábbi beszédmód már nem elégséges. S ha ilyesféle fogással él, például a petris versben vagy az imént idézett *Különleges osztag álmában* vagy a *Helyszínelők vitája* című szövegben — amely *Az ember tragédiáját* is idéző módon Ádám és Lucifer dialógusában beszél Szűcs Attila *Accident by White Ball* című festményéről („A képe nem más, mint a végétél / karikatúrája.”) —, annak az életművön belül a motívikus kapcsolódások okán ugyan nyilvánvalóan van köze a világtelemtéshez, ám a kötetben belül inkább magyarzó—szemléltető funkciója van. Vagyis a *Nilus* verseinek fényében bebizonyosodni látszik, amit eddig csak gyaníhattunk: az *Élőbeszéd* és *A királynál* kötetek között tételezhetünk egy belső cezúrát a költői életművön belül. (Bár gondolatilag alighanem mégiscsak az *Élőbeszéd*ben gyökerезik a politikairól való közérthető beszéd igénye: „Kimondottan tankölteményt akartam írni” — mondja az *Epilógusról* az *Amiről lehetben*.⁸ Úgy tűnik, ez a didaktikusabb, a titoktól távolságot tartó beszédmód csak a következő kötetekben teljesedett-teljesedik ki.)

A *Nilus* más kiemelkedő versei, például a *Zsidókeresztény társas* és a *Hipnoterápia* is elsősorban *A királynál* meghatározó tendenciáiból nőnek ki, a közérzeti—politikai kérdéseket a személyes, családi—hitvesi horizontban teszik mérlegre. „A te kedvenc bábud molett, / ötvenes, nagyszájú, bő / lebernyegbe öltöző, szürke / haját mint szükséges rosszat / lófarokban hátralökve hordó, / okos, humánértelmiségi nő. // Az én kedvenc bábum dagadt, / hóbörgő, hazug, de hiszékeny, / el-

pusztíthatatlan kedélyű / vén csibész, sőt bizony / még rasszista is a te / fogalmaid szerint [...] egymással szembe állítottuk fel / — pontosabban ültettük le — őket, / egy esküvői asztal két oldalára”. (*Zsidókeresztény társas*) „Ön szomorú. Gyermekeire, / az ifjúmarxistákra gondol, / akik most vannak felkészülöben, / most halmozzák fel a tudást. / Döbbsenten merednek rá a korra, melyben élnek”. (*Hipnoterápia*)

Azonban nem hallgathatom el, hogy e kiemelt szövegek jelentősége számomra merőben kontextuálisnak mutatkozik — de legalábbis olvasói pozícióim itt és most, 2018-ban Magyarországon nem engedi, hogy általában vettként értsem ezeket, hogyha egyáltalán érthetők úgy. (Azt gondolom, a versek is tudnak erről, hiszen amikor az *Egy emlék*ben „AZ ÚJKOR VÉGE táblát ásták be a földbe”, akkor azzal elsősorban egy helyet, egy *itt*et jelöl meg a szöveg, s csak másodsorban egy korszakot. Egy naiv/optimista gondolat: ki tudja, talán máshol nem szükséges leálni egy ilyen táblát. Egy szkeptikus/pesszimista válaszkérdés: hogyha csak itt van vége az újkornak, nem volna-e jobb elmenni innen?) Ahogyan pörgetem át újra és újra a kötetet, azzal kell szembesülnöm, hogy a megjelölt szöveg(részlet)ek szinte kizárólag tartalmukban, közlésükben tűnnek fontosnak, és csak itt és most. „[N]em kell értem aggódnotok / kis túlzással boldog vagyok [...] csak egy konvoj szirénázva / gazembert visz a munkába”. (*Rakpartos ballada*) „Mert amit én tanultam, az más: szikár / és pontos, szerény és értelmes beszéd. / Semmi érzelem: pár csepp cinizmus / és lórúgásnyi önironia. / Épeszűek tanítottak meg rá az iskolában / Krisztus után ezerkilencszázhatvanhatsz / és kilencven között, Európa közepén, / hogy majd ezt fogjuk beszélni mind, / mire tényleg felnövök”. (*Patai második éneke*) „Európa fikció volt”. (*Növényevők dala*) De álljon itt kivétel is, hogy azért ellentmondjak magamnak: „ez a szó, zsidó, megesz, felzabál / maga körül mindent, nem ismer / kontextust, finom különbségeket, / ez a szó csak saját magát jelenti, / meg veszélyt és vizsályt, és ha / valahol elhangzik egyszer, ott / nem marad semmi más, csak ő, a szó”. A *Zsidókeresztény társas* e részlete általános érvényű, olyannyira, hogy kiterjeszhető a közbeszédben újabb szitokszóvá tett címkékre—bélyegekre is. És az egyetlen szöveghely, amelyet kizárólag esztétikai szempontból húztam alá: „egy nonszensz / pihenten ébred” (*Gergejiugornya, képeslap*) — az érett Palasovszky Ödön versnyelvét idézte fel bennem.

S azt sem hallgathatom el, hogy akad a kötetben néhány céltalan, elhamarkodottnak és emiatt tölteléknek tűnő szöveg. Általában véve elmondható, hogy a kisebb lélegzetű, néhány soros versek óhatatlanul elmaradnak a kötet nagy formátumú hosszúversei mögött. Az életmű kontextusában elgondolkodtató, s már idézett *Egy emlék* mellett az egyetlen kivétel *A legalsó sor* című vers, amely az üresen hagyott oldal alján csak ennyi: „Kukák a pokol kapuja mellett.” — Itt természetesen a laptükrözés féhérijében felismert hallgatás gondolatébresztő. (Ennek kapcsán hadd utaljak vissza Bagi gondolatára, miszerint Petri kritikai gya-

korlatnak tekinti a költészetet, akár annak árán is, hogy csonkán hagyja a versformát — itt is hasonlóról van szó.) Ugyanakkor az ötsoros, és a fiktív „szingularit” ásványt leíró *Címszó az ásvány-lexikomból* vagy a kortárs irodalomban és recepciójában kurrens poszthumanizmus gondolkörével párbeszédbe lépő négy soros *Posztumán jelenet* egy-egy nagyobb koncepció részeként akár működhetne is, ám ebben a formában ötletszerűnek hatnak, s a kötet egész felől szemlélve funkciótlanok.

Legvégül essék szó a címadó versről, mely a kötet utolsó szövege is. Allegorizáló mű, de ahogy feljebb írtam, az allegória itt nem egy titokzatos magánmitológiájú világ teremtésében—építésében vesz részt, hanem „csak” szemléltet. Olyannyira erről van szó, hogy a második felében ki van fejtve: „most az egyszer gondold át, Nilus, / hogy mi vagy, / mi minden, / pusztába kivonult remetefolyó, / erős, szívós, aszkétikus folyó, / megbízható, türelmes folyó, / jó szülő, / derék és dolgos nőket, férfiakat / neveltél fel és táplálsz most is”. A *Rakpartos ballada* Duna-versével hivatott keretezni a kötetet. Teljesíti is e feladatot. Az első vers némiképp deprimált—cinikus—önironikus hangvétele („nem kell értem aggódnotok / kis túlzással boldog vagyok [...] nagyjából a szokott rendben / működésbe lépett minden”), valamint a közből eső két — címükkel hamiskásan valamifajta linearitást sugalló — ciklusba (*Délig, Estig*) sorolt, többnyire problémaorientált szövegek után egyfajta megnyugvást, feloldozást hoz a *Nilus*: „szeretnek, tisztelnek, becsülnek, / nyugodj meg, Nilus, / megtetted a dolgodat”. Nyugodt lehet például a Petri-hommage beszélője, azt mondta, „én Noé szeretnék lenni [...]. Szóval jó ember” — hogyha azonosítjuk a legtöbb vers, így a *Nilus* beszélőjével, akkor azért, ha nem, úgy az lehet megnyugtató, hogy vannak még szeretetre méltó, jó emberek.

Összességében Kemény új kötetéről azt mondhatom, hasonló gondolkodású magyar állampolgárként nagyra értékelem, amiről ezek a szövegek beszélnek, sőt, azt is gondolom, hogy szükség van rájuk. Ám nem lepne meg, ha néhány évtized múlva felbukkana egy olyan vélemény, hogy „a 2010-es évekbeli Kemény-líra süllyed”, vagy hogy „zárványának mutatkozik az életművön belül”. (És amikor ezt mondom, valójában optimista vagyok, mert ehhez arra volna szükség, hogy néhány évtized múlva ne lehessen érteni azokat a problémákat és kérdéseket, amelyekről ezek a versek szólnak.) A kötet hibái ellenére kénytelen vagyok — Bazsányi Sándort parafrázálva⁹ — azt gondolni: talán nem is nagyon lehetne Kemény Istvánnak nem olyan verseskönyvet írni 2018-ban, mint amilyen a *Nilus*. A kötet fejleményei egyértelműen következnak részint az *Élőbeszéd* és főként *A királynál* kötetekből — illetve az elmúlt kb. tíz év során például Ká-Európáról, Magyarországról és a rendszerváltásról (meg az emberiségről, az életről stb.) levon(ha)t(ó) tanulságokból — röviden tehát körülbelül abból, amit Kemény a *Lúdbőr* című, 2017-ben megjelent esszékötetében megírt.

BALÁZS Imre József

Elágazva és megérkezve

(Kemény István: *Nilus, Magvető, 2018*)

A *Nilus* kötet szerkezete olyan, mintha az *Egy nap élet* című vers találkozna a *Kedves Ismeretlen* folyómítoszával. Megyannak a maga teherbíró pillérei: valahol a Duna felső folyásánál, a Margit-sziget magasságában kezdődik a *Rakpartos ballada* című verssel, és tart a saját deltája felé, mégis a Nilus deltájába folyik bele a kötet (és egyben a címadó vers) végén, abba a deltába, amelyik az ottani vidék legtermékenyebb területe. A két folyóvers közötti ciklus címei (*Délig, Estig*) azt a struktúrát idézik újra, amelyről nemcsak az emlékeztető „nagyvers”, az *Egy nap élet* maga, hanem árnyalt értelmezések is mondják,¹ hogy kétszer ér véget, egy álzárlat utáni folytatódást tetőzve be némiképp váratlan csavarokkal.

Nemcsak e szerkezeti játék miatt érzem úgy, hogy a *Nilus* a korábbi Kemény-kötetekhez képest is hangsúlyosabban játszik újra, néz újra saját témákat és motívumokat. A *Patai második éneke* című vers például evidensen a *Kedves Ismeretlen* történetéből előrelépő figurát gondolja újra, az *Egy emlék* pedig az *Élőbeszéd* kétszerkettő-verseire utal vissza, ráadásul a Patai-vers mellé helyezve még hangsúlyosabb, hogy milyen értelemben beszél egy korszak lezárulásáról: „Kétszer kettő az négy, mondtam, de kiröhögtek. / AZ ÚJKOR VÉGE táblát ásták be a földbe.” Az igazi korszaklezárulás, látszik mondani Kemény kötete, nem az, amikor egy elv elbukik, hanem az, amikor hagyományos ellenfele is vele együtt lép át a semmibe. „Nem születtem őszinte embernek, / de igazságkeresésre lettem kiképezve” — mondja Patai, és a polarizáltság ellenére egyazon paradigmán belül áll valakikkel, azokkal, akikkel együtt temeti majd őt maga alá másvalakiknek, az újonnan érkezőknek a röhögése. Focihasonlattal élve: az igazi korszakváltás az, ha Messi és Cristiano Ronaldo együtt vonulnak vissza, hiszen mindent úgy alakítottak, hogy egyikük ne létezhessen a másik nélkül.

Egy Kemény-interjúból az is kiderül, hogy ez az újranézés-játék valóban strukturálként gondolódik el, egyáltalán nem esetleges, noha nem is feltétlenül minden részletében célszerűként eltervezett. A *Nilus* egyik verse ugyanis egy olyan „regi” verset

⁷ BAGI, I. m., 115.

⁸ BARTIS—KEMÉNY, I. m., 57.

⁹ Vö.: BAZSÁNYI Sándor: *Kritikus tanulságok 4. Hozzászólás a Lapis—Mohácsi-vitához (The Song Remains the Same)*, Múút Portál, 2018. 03. 19.; elérhető: <http://www.muut.hu/?p=27705>.

¹ KAPPANYOS András: *1 nap élet — utánaszámolás = Turista és zarándok*, szerk.: BALAJTHY Ágnes – BORSIK Miklós, JAK—Prae.hu, Budapest, 2016, 301.

idéz fel, amelyik alig pár éve íródott: „időnként el is fog az az érzés, hogy úgy kéne írni megint. A *Hipnoterápia* című versbe például beletettem egy Atlantiszról szóló rövid verset, mintha a hosszú vers hőse írta volna fiatalon — pedig azt is én írtam, két-három éve.”² A lényeges tehát az, hogy dialógushelyzet jön létre: valami valamivel beszélget, mindennek elgondolható egy másikja. Az ellentétek ugyanakkor Keménynél jellemzően nem rögzített pontok között alakulnak ki: bármikor átíródhatnak rész–egész-viszonyra, felcserélt szituációkká, szereplői szólamokká, relativizált képzeletjátékokká, szó szerintből metaforikusá és fordítva. Alighanem pontosan ez az elmozdítás a sokak által kutatott titok Kemény költészetében: hogy a korszerűtlenség vállalásával is hangsúlyosan, akár bejelentetten is „valamiről” beszél, miközben jól érezhető a „mai” tapasztalatokra való reflexió és a mai nyelv elevenessége a szövegekben. Egy emlékezetes esszéjében Guillaume Métayer elezte ki így a kortárs költészet előtt álló dilemmát: „A költészet tehát rendkívül nehéz helyzetbe, talán történetének egyik legfélelmetesebb csapdájába került: hagyományos inspirációs forrásaitól el van vágya, és amennyiben nem akarja fejét — máshonnan kölcsönvett iróniával — a »csinált« identitások halálának »megéneklésére« adni, a többszörös morális kényszerek alá temetve sem nosztalgikus étoszát, sem természetes eroszát nem bonthatja ki.”³ A francia szerző udvariasan felmenteni látszik ugyan a közép-európai szerzőket ezen dilemma hatálya alól, de az effajta felmentés egyre kevésbé tartható, ha valaha esetleg legitim lett volna is. Kemény költészetének dilemmái épp ugyanebből a kiindulópontból látszanak megfogalmazódni, még ha válaszaik egyéniek, személyre szabottak, szingulárisak is.

A kötet emlékezetes nagyversei közül az egyik, a *Zsidókeresztény társas* abból a sorozatból való, amelyiknek alighanem a *Hideg* című kötet *Keresztény és közép* című verse volt a nyitódarabja 2001-ben. Ugyanezt a kérdéskört bontotta ki részletesen *A királynál* kötet *De még így is majdnem* című ciklusa, de akár a hangsúlyosabban „közéleti” verseket közlő *Az egyiptomi csűrhe*-ciklus is ugyanabban a könyvben. Keresztesi József ugyanis tűpontosan állapítja meg, hogy „*A királynál* anyagában a két fogalom, a nemzet és a család fogalma valóban analogikus viszonyban áll. [...] A rokon viszony mély, eredendő összetartozást feltételez, tehát türelmet a konfliktusok kezelésében.”⁴ Ha korábban elkészült volna, a *Zsidókeresztény társas* teljes természetességgel simulhatott volna tehát be az előző kötet közéleti-világnézeti dolgokat a család anyagán átszűrő szövegei közé. A megjelenített helyzet egy családi esküvő, ahol nagyon különböző karakterek is felbukkanhatnak — itt egy macsó, antiszemita férfi és egy szociálpszichológus egyetemi oktató nő képezi meg a két pólust, mindketten egyedülállóak. A vers ráadásul megduplázza a frontvonalakat, hiszen mindkét figurát olyan „kedvenc bábu”-ként nevezi meg, akiken keresztül megélhetőek (feltételezhetően a családi játszmákban) a szembenállások. Vagyis a családi vitákban mindkét fél ezekre a figurákra hivatkozik mint „típusokra”. A viták természete emlékezetpolitikai és attitűdbeli — a vita-

helyzetet pedig itt is, ahogy már *A királynál* némelyik versében is, nem az „elvi” kiállás és kompromisszumkészség, hanem az „emberi”, kiszámíthatatlan gesztus oldja. „Nyugi, édesem, nyugi” — mondja a sértett fél egy arcsimogatás kíséretében, és a vers annak a belátásnak az irányába látszik terelni olvasóját, hogy nem biztos, hogy az érvek csatáját kell megnyerni, talán éppen ezek az igazi „emberi” gesztusok, amennyiben kölcsönös tudnak válni. A korábbi Kemény-kötetek kritikussai sokszor beszélnek egyfajta humanizmusról, ez a vers talán épp ennek egy változatát mutatja meg.

E kritika írása közben nem szabadulhatok attól a gondolatától, hogy miközben a Kemény-versek a dialógus különféle változatait viszik színre a könyvben, korábbi Kemény-értelmezésekkel is dialógusba lépnek — és ilyen értelemben a már többször idézett *Turista és zarándok* című gyűjtemény igencsak reprezentatív bizonyul —, a versek mintegy megválaszolják, megerősítik azoknak némelyik felvetését. A *Nilus* másik nagyverse kétségkívül az *Esti kérdés P. Gy.-hez*. Bagi Zsolt vetette fel, és Keresztesi József fűzte tovább a Kemény-recepcióban azt a gondolatmenetet, hogy miképpen és miben ellentéte Kemény István költészetében a Petriének: „Petri valóban nincs távol ettől a költészettől, éppen azért, mert tökéletes ellentéte annak. [...] Petri számára az élőbeszéd az »általában vett« ellentéte. Nincs benne út az általában vetthez, mert éppen menthetetlen konkrétsága (a szépségtől, az eszmétől megtisztított konkrétsága) az, ami megkülönbözteti és egyben az, ami kitünteti. Kemény lírájának nem a posztmodern lírai játék a szavakkal, Kovács András Ferenc vagy Parti Nagy a legfontosabb kontextusa (bár nyilván ezekkel is szemben áll), hanem Petri. És leginkább annyiban, hogy kategorikusan tagadja azt.”⁵ A *Nilus* című kötet Petri-verse részletezi, tisztázza valamiképpen azt a viszonyt, amelyik Keményt az elődhez fűzi. A vers megkerülhetetlenek, radikálisnak láttatja a Petri-jelenséget: radikálisnak abban az értelemben, hogy a Petri-vers és a Petri-élet a szélső konzekvenciákig jut, abban az irányban nincs már út tovább: „ha elindulok bármerre, előbb-utóbb szembejön” — mondja erről a Kemény-vers. Petri a kétely, a mindenre rákérdező princípium ebben a versben, Keményé a remény szólama.

Újabb párbeszédre figyelhetünk fel itt egy régi verssel, és pedig az *Apa barátai* cíművel, amelyikben a vendégek egy bárkát bütökölnék-terveznek, amelyekre feltétlenül szükséges egy áramfejlesztő, egy ködkürt, egy karám, egy gombapince, sőt egy óceán is. Az *Esti kérdés P. Gy.-hez* versben a beszélő válik azzá, aki Noéval azonosul, aki a bárkát építi, miközben Petri hipotetikusan, egy pálma árnyékában poharazgatva kommentálja az ő ugy-

² PZL: *Nilus, repceföld, zsidókeresztény társas — Kemény Istvánnal beszélgettünk a Nilus című új verseskötetéről*, Nullahategy.hu, 2018. április 18.; elérhető: <https://nullahategy.hu/nilus-repcefold-zsidokeresztény-tarsas-kemeny-istvannal-beszeltgettunka-nilus-cimu-uj-verseskonyverol/>.

³ Guillaume MÉTAYER: *Kemény István és a történelem = Turista és zarándok*, 147.

⁴ KERESZTESI JÓZSEF: *Mikor volt '89? = Turista és zarándok*, 134.

⁵ BAGI ZSOLT: *Vissza az elbeszélésekhez = Turista és zarándok*, 117.

ködését. A Noé-princípium természetesen a reményé, ez az, ami a Kemény-költészetben újra és újra, megmagyarázhatatlanul is felbukkan, és amit ő hiányol Petriből. Ugyanennek a képletnek a másik erős megvalósulása a könyvben a *Hipnoterápia* című vers. Egyfajta korszakleltár ez arról, hogy mi minden miatt vagy mi mindennel összefüggésben lehet valaki szomorú — milyen dolgok kapcsán tündezik sorra el a remény. A vers vége mégis az irracionális reményé: „A szomorúságra gondol. Erőt merít belőle. / Megfürdeti benne az üres üveget. Feláll a padról. / Az első adagot egy virág tövére önti. Locsolni kezd.” Mintha a szomorúságnak egy edénnyé kellene változnia, amelyben folyékony erőt tárolnak. De zajlik a locsolás mégis.

Kemény István egy hanyatlástörténetet ír, ennek az íve jól követhető, még ha újra és újra relativizálódik is. Guillaume Métayer nem véletlenül emlegeti Julien Gracq-ot e költészet kapcsán, és arról, ahogyan Gracq (és Kemény) a történelem erejének poétikusságát, „spirituszát” ragadja meg.⁶ A remény talán irracionális, talán egyszerűen mítoszi logikája épp a Petri-idéző versben a legegyszerűbb, a következő megfogalmazásban:

„a legelső pattintott kódarab
alatt már tényleg semmi más, mint
egynemű, sárgászöld agyag
vagyis feltárva minden réteg [...] és
egyszer csak ott a villamos
a multiplex, az amcsi bomba
vetetlen ág, egy tálca csont
lakótelep, egy diktatúra
elkezdett műtét vagy ördögűzés
szoftverek és laptopok
ellen és ellen és ellenérvek”

A Kemény-versek reménye tehát leginkább abból táplálkozik, hogy a történelemből talán mégiscsak lehetne konzekvenciákat levonni, amelyek elkerülhetővé tennének dolgokat — de hiába vannak olyanok, akik ilyesmiket belátnának, akár Petri György, akár Noé habitusával, ezekre a konzekvenciákra nincs fogékony-ság a jelenben. Marad a személyes felelősség felismerése, illetve a kudarc vállalása és nyilvánossá tétele.

Másfelől pedig marad az ellenpéldák konkrét, materiális, és ugyanakkor akár teljesen valóságos létezése. Ilyen maga a „két susterző part között” folyó Nilus. Kemény nem filozófiai traktátust írt, hanem verseskönyvet, ebben az érveknek is más-képpen kell működniük. Valami nem lehetséges, és mégiscsak ott van, megtapasztalható egy mondatban. Távolodik, olykor egészen messzire tévelyeg a konkrétumoktól, de valahogyan mindig visszatér hozzájuk.

PATAKY Adrienn

Hogy „valami változás történjen”

(Áfra
János:
*Rítus,
Kalligram,
2017*)

Áfra János harmadik kötete intermedialis térbe helyezi magát. Pretextusai, ha vannak is, ritkán fedezhetőek fel szó szerinti *textusként*, inkább azok szellemisége, ihlető ereje érhető tetten. A szépirodalmi előzményeken túl a népi tradíciókra, vallási képzetekre, mitikus gondolkodásra, rituális beszédmódokra vezethető vissza ez a líra, amelyben ebből következően a szövegek mellett az akusztikus és vizuális effektusoknak sem elhanyagolható a szerepe. A kötet, hasonlóan az előző, *Két akarát* címűhöz, függeléket is kapott, amely listázza a szövegekre hatást gyakorolt *Társművészeti inspirációkat* (kép, tánc, videó). Mintha ez a korpusz két dologra törekedne: egyrészt összművészeti egységre, másrészt az én szétszórásának színrevitelére — talán túlzottan is ambiciózus kísérletként.

Nem meglepő, hogy a borítókép alapját egy figurális festmény adja, amely leginkább a kortárs realista-naturalista vonalat követi. A rajta lévő két emberalak viszonya a kötet egészét tekintve iránymutató: a férfiak arcát nem látni, a szemben lévőét sem, keze eltakarja azt. Incze Mózes, a festő azt a pillanatot merevíti ki, amelynél nem tudni, vajon éppen sír-e az egyik férfi, vagy csak arcát tisztítja a másik által tartott edényben. A(z) önmegtisztulás-folyamat a keresztelés rituális beavató aktusát is megidézi (a *Mosd meg arcodat* cím egyértelműsíti az intenciót). A férfiak egyazon én két kivetüléseként is értelmezhetőek, mint egy egymás doppelgáangereiként emelkedik ki alakjuk a földszíni háttértől, az átlátszó-kék folyadék szín és forma pedig közös tevékenységük eredményét, a megtisztulást, de a szemlencse-alakkal magát a fizikai és szellemi tisztánlátást is megelőlegzi. A chiaroscurót idéző látvány és a tradicionális talpasbetűs *Rítus* cím (amely szintén átlátszó) összeköti a befogadóban a fogalmakat: rituális fürdés, testi–lelki megtisztulás, látás, transzparencia, fény–sötétség harca és valamiféle folyadék-központúság lesznek a kötet vezető jegyei, s az én minden bizonnal nem egyedül vesz majd részt ebben a folyamatban, hanem lesz segítője, aki cselekvésre hívja, vagy épp megszólítottja, akinek ő segít. A központi kérdés talán az, hogyan teszi ezt, ha eközben „a kötet beszélője eltávolodik az Éntől, a lírai személyesség közvetlenségétől és az önfeltárás vallomásságától” — tudjuk meg a fülszövegből.

⁶ Guillaume MÉTAYER: *I. m.*, 153.